

## O'ZBEK TILIGA O'ZLASHGAN INGLIZ TILDAGI IQTISODIY TERMINLARINING TADQIQI

**Tog'ayev Sardorbek Eshboy o'g'li**

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 1- kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8188547>

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada ingliz tilidagi iqtisodiyot sohasida qo'llaniladigan terminlarning shakllanishi, rivojlanishi va o'ziga xos derivatsion xususiyatlarini hamda terminlashuv jarayonlarini tadqiq qilindi.

**Kalit so'zlar:** termin, terminologiya, derivatsiya, so'z o'zlashtirish, termin, terminologiya, derivatsiya, moliya-byudjet, vositachi til, so'z o'zlashtirish.

## STUDY OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH ADAPTED TO THE UZBEK LANGUAGE

**Abstract.** This article investigated the formation, development and specific derivational properties of terms used in the field of Economics in English, as well as the processes of terminating.

**Keywords:** term, terminology, derivation, word acquisition, term, terminology, derivation, Finance-Budget, intermediary language, word acquisition.

## ИССЛЕДОВАНИЕ АНГЛИЙСКИХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ, ЗАИМСТВОВАННЫХ ИЗ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

**Аннотация.** В данной статье исследованы формирование, развитие и специфические производные характеристики терминов, используемых в англоязычной сфере экономики, а также процессы терминизации.

**Ключевые слова:** термин, терминология, Деривация, освоение слова, терминология, терминология, Деривация, финансы-бюджет, посреднический язык, освоение слова.

Ingliz tili iqtisodiyot terminologiyasi o'z va o'zlashgan qatlamga asoslanadi. Masalan, I.Yu.Bulgakova "contract" va "agreement" terminlari misolida ingliz, boshqa roman-german tillariga o'zlashma so'zlarning kirib kelish jarayonini tavsiflaydi. "Kontrakt termini o'zining dominant ma'nosiga ko'ra kelishuvchi tomonlarning ikki tomonlama majburiyatlarini aks ettiradigan shartnoma, bitim sanaladi",- deb yozadi muallif.

U XIV asrda majburiyatlarni bajarishdan bo'yin tovlash yoki ularni noto'g'ri talqin qilishning oldini olish uchun shartlarni yozma shaklda aks ettirish zaruriyati tufayli amalga oshirilgan jarayon bo'lib, qadimgi Rim davridan to hozirgi kungacha dunyo amaliyotida tobora keng tarqalgan. "Contract" leksemasi contractus, contrahere- birlashtirish, rozi bo'lmoq, kim bilandir shartnoma tuzmoq fe'llari con-bilan, birga prefiksi va trahere-olmoq, cho'zmoq (uzaytirmoq), qiziqtirmoq fe'li asosida hosil bo'lgan, keyinchalik bir guruh terminlarning yasalishi uchun yadro vazifasini o'tagan.

O'rta asrlarda lotin tili ruhoniylar, shifokorlar, olimlar, yuristlar uchun funksional til vazifasini bajarganini hisobga olsak, ingliz va Yevropa tillari uchun lotincha o'zlashmalarning ko'pligi tabiiy holdir. Fikrimizning yorqin dalili sifatida talaffuz va yozuv jihatidan deyarli o'zgarmagan, baynalmilal "kontrakt" terminini keltirishimiz mumkin: kontrakt- ingliz, o'zbek, nemis, va rus tillarida, contratto-italyan tilida. "Agreement" termini

“tomonlarning nimanidir bajarish haqidagi kelishuvi, va`dasi” ma`nosini anglatib, lotincha adgre (hohish-iroda, istak, rohatlanish) lotincha gratus (yoqimli)dan gratum asosida agreeer, agre (xohishiga ko`ra) XV asrda fransuz tili orqali paydo bo`lgan, shuningdek, contract terminiga sinonimdir. Shu o`rinda ta`kidlab o`tish joizki, agreement terminidan farqli o`laroq, bugunga qadar contract termini asosida yasalgan iqtisodiyot sohasida faol qo`llanilayotgan bir qator terminologik birikmalar mavjud.

O`zbek tilida terminlarning hosil bo`lishi va iqtisodiyot terminologik tizimining, xususan, iqtisodiyot sohasining shakllanishi rus va ingliz tilidagi termin hosil bo`lishidan farq qiluvchi o`ziga xoslikka ega. Bular:

1. Vositachi til-odatda rus tili orqali lotin, qadimgi grek, roman-german, rus tillaridan o`zlashgan yoki mustaqillik davridan keying to`g`ridan-to`g`ri o`zlashgan terminlar. Masalan: import (import), inflation (inflyatsiya), option (opsiya), pension (pensiya), subvention (subventsiya). Rus, arab yoki fors tillaridan o`zlashgan terminlar: masalan: finans, finansist, ekonomika, economist, dezinflyatsiya.

2. Tarjima terminlar. Masalan ingliz tilidan o`zbek tiliga, bunda:

a) faqat o`zbek tiliga oid terminlar amal qiladi; mahalliy byudjet, aylanma kassa, byudjetlarning darajasi, maxsus g`azna hisobraqami.

b) o`zlashgan termin va iqtisodiyotga oid o`zbekcha termin birgalikda sinonim sifatida amal qiladi; budget deficit-byudjet taqchilligi, finance-moliya, treasure account-g`azna hisob raqami.

O`zlashgan tushuncha deganda o`zbek tiliga avvaldan arab yoki fors tillaridan o`zlashgan va ayni vaqtda retsipient tilning fonetik, grafik, morfologik xususiyatlariga moslashgan holda o`zbek tilining lug`at tizimidan barqaror o`rin egallagan terminlar nazarda tutiladi. Property-mulk; price-narx; shaotage-kamomad.

3. Yevropa tillaridan terminlar tarjimasi ko`pincha so`z birikma shaklida, ya`ni so`zni izohlash orqali amalga oshiriladi. Bunday ko`p tarkibli birliklar bir tarkibli birliklar singari o`zbek tilida faol qo`llaniladi.

Masalan, iqtisodiyot sohasida qo`llaniladigan terminlarning katta qismi lotin, fransuz tillariga oid yoki fransuz tili orqali o`zlashgan lotincha so`zlardir: default (defolt), tranche (tranh), capital (kapital), budget (byudjet), tax (soliq), commerce (kommersiya, tijorat), deficit (defitsit, kamomad), arbitrage (arbitraj), finance (moliya), deposit (deposit), bureaude change (ayriboshlash shahobchasi), bordereau (ro`yxat), border (batafsil ro`yxat, ayniqsa, hujjatlar yoki qimmatbaho qog`ozlar ro`yxati).

Lotin va grek tilaridan ingliz tiliga: audit (audit), analysis (analiz, tahlil), auction (auksion) coalition (koalitsiya), segregation (mijoz operatsiyalari bo`yicha bo`linish), commission (komissiya), capital (kapital), deposit (deposit), deficit (kamomad), deflation (deflyatsiya), dividend (divident), debit (debit), economy (ekonimika, iqtisod), emission (emissiya), export (eksport) so`zlari kirib kelgan.

Ingliz tili iqtisodiyot terminologiyasida o`zlashmalar XI asrda normand istelosi davridan to XIX-XX asr boshlarigacha, Agrika va Osiyo singari Britaniya mustamlakalari tillaridan o`zlashmalargacha ingliz tili lug`at tarkibi shakllanishining tarixiy qonuniyatlarini aks ettiradi. Masalan, tariff (tarif) iqtisodiy tushunchasi ingliz tiliga arabcha tariff (xabarnoma) so`zidan vositachi til-fransuz tili orqali kirib kelgan. O`rta asrlarda O`rta yer dengizi bo`ylarida “ta`rif”

soʻzi savdogarlar kemalarida tuziladigan, ortilayotgan yuklarning tasdiqlangan roʻyxatini, sotiladigan tovarning miqdori va qiymati koʻrsatilgan oʻziga xos jadvalni anglatgan.

Mutaxis tomonidan terminologiya sohasidagi bilimlarning toʻgʻri oʻzlashtirilishi va savodli qoʻllanishi tilshunoslikni rivojlantirishdagi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ingliz va rus tillaridagi iqtisodiyot sohasida qoʻllaniluvchi maxsus bazaviy terminlarning chogʻishtirib oʻrganilishi, oʻzaro qardosh boʻlmagan xalqlarning tafakkur mahsulini ochib beradi. Bu zamonaviy ingliz tilida oʻ ifodasini topgan qiziq bir oʻziga xoslik belgisini aniqlashtiradi.

Kazna” (gʻazna) leksemasi interlingval iqtisodiyot terminlariga qiziqarli misol boʻla oladi. Lingvistik nuqtai nazardan rus tilida “kaznacheystvo” soʻzidan kelib chiqish tarixi qiziq: u “kazna” soʻzidan yasalgan boʻlib, M.Fasmerning etimologik lugʻatida uning turkey tillardan oʻzlashtirilgani aytiladi.

Eʼtiborlisi shundaki, qadimgi ingliz tilida ham, qadimgi rus tilida ham treasure-kazna terminlari oʻzlashma boʻlib (ingliz tiliga eski fransuz tili orqali lotin tilidan, rus tiliga turkey tillar vositasida arab tiliga oʻzlashgan), oʻzining konseptual va semantic maʼnosini saqlagan.

Xorijlik hamkorlar bilan doimiy aloqalar, Oʻzbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyasi iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy terminologiyaning tarqoqlashuviga olib keladi. Ayniqsa, soʻnnggi oʻn yillikda yangi soʻzlarning faol kirib kelishi va joriy qilinishi ushbu fikrni tasdiqlaydi.

Oʻzbek tilida “shaxs” tushunchalar kategoriyasini ifodalovchi va -er, -or qoʻshimchalari orqali iqtisodiyot sohasidagi shxsn anglatuvchi koʻplab nomlar oʻzlashgan soʻzlardir:

a) lotin tilidan rus tili orqali (ayni vaqtda mazkur terminlar rus tilining oʻzi uchun ham yevropa tillari orqali oʻzlashgan boʻlib, rus tilining fonetik, grafik, morfologik xususiyatlariga moslashgan): auditor (auditor);

b) bevosita roman-german tillaridan, xususan, ingliz tilidan oʻzlashgan. Masalan: sponsor (sponsor); diler (dealer); menejer (manager);

Maʼlumki, iqtisodiyot sohasiga Gʻarbiy Yevropa tillaridan oʻzlashgan terminlarning katta qismi oʻzbek tiliga vositachi rus tili orqali kirib kelgan. Bu uchinchi til sifatida oʻzbek tiliga-iqtisod sohasi terminologik birliklarning fonetik, grafik jihatdan barqarorlashgan natijalarini oʻzlashtirish yoʻli bilan jahonga integratsiyalashuv jarayonida yuz beradi. Bunga deyarli tarkima hamda semantic kalka usullari xizmat qiladi.

## REFERENCES

1. Тасев С.Б. Терминология консервной промышленности: Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – Л., 1975. –С. 22.; Сперанская Н.Н. Лесохозяйственная терминов // Вопросы общего и славянского языкознания. – Днепропетровск, 1976.
2. Кутарева Л.В. Лексико-семантический способ образования научно-технических терминов // Вопросы общего и славянского языкознания. – Днепропетровск, 1976.
3. Сербиновская Н.В. Формирование и развитие терминологического поля “маркетинг” в русском языке: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук.-Ростов-на-Дону, 2008.
4. Сапаева, Д. Н. (2021). ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ДЕРМАТОВЕНЕРОЛОГИК АТАМАЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МОРФОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS